

Visuomenės sveikata 2000 m. Nr.1(11)

Turinys

L.Stankevičienė, A.Zaborskis

Lietuvos ir kitų šalies moksleivių gyvenamos ir sveikatos palyginimas, (3-11).

J.Petrauskienė, S.Starkuvienė, R.Kalėdienė, A.Zaborskis

Vaikų ir paauglių mirties priežastys ir mirtingumo pokyčiai Lietuvoje, (30-36).

S.Gradeckienė, A.Zaborskis

Esminių poreikių tenkinimas neįgaliųjų vaikų šeimose, (24-29).

A.Petrauskienė, A.Zaborskis

Priešmokyklinių grupių vaikų savijauta darželyje, (30-36).

J.Makari, A.Zaborskis

Psichosocialinės vaiko sveikatos prielaidos.Tyčiojimasis, (37-44).

N.Žemaitienė, A.Zaborskis

Mokytojų suicidiniai ketinimai ir požiūris į savižudybę, (45-55).

R.Stukas, G.Šurkienė, R.Pazdradytė

Studentų medikų mitybos ypatumai, (56-64).

S.Vainauskas, A.Jurgilaitė, A.Baubinas

Alkoholio vartojimo paplitimas tarp Lietuvos vaikų globos namų auklėtinių, (65-72).

D.Radzišauskienė, A.Ambrozaitis, K.Žagminas, A.Stiklerytė , S.Gravenstein

A gripo klinikiniai ypatumai tarp Lietuvos senelių pensionatų gyventojų, (73-81).

D.Jankauskienė

Sveikatos reformos poveikis gyventojų sveikatai: sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir kokybė, (81-91).

A.Adomaitis

Profesorius Vincas Lapinskas- mokslininkas, pedagogas, švietėjas, (92-93).

Turinys

L.Stankevičienė, A.Zaborskis

Lietuvos ir kitų šalies moksleivių gyvenenos ir sveikatos palyginimas, (3-11).

Santrauka

Straipsnyje pateikiami 1994 m. ir 1998 m. "Tarptautinio moksleivių sveikatos ir gyvenenos tyrimo" apklausų duomenys apie Lietuvos ir kitų pasaulio šalių moksleivių gyveneną ir elgesį. 1994 m. tyrime dalyvavo 24 šalys. Lietuvoje buvo apklausti 2429 berniukai ir 2999 mergaitės. 1998 m. tyrime dalyvavo 28 šalys. Lietuvoje apklausta 2150 berniukų ir 2363 mergaitės. Įvertinome rūkymo, alkoholio vartojimo, fizinio aktyvumo, dantų priežiūros įpročius bei Lietuvos ir tyrime dalyvavusių moksleivių sveikatos skirtumus. Palyginti su kitomis šalimis Lietuvoje daug moksleivių jaučiasi nevysiškai sveiki, nepakankamai laimingi, vieniši, daug moksleivių nepakankamai mankština ir sportuoja, nesirūpina dantimis. Nors visose šalyse smarkiai daugėja rūkančių paauglių, tačiau Lietuvoje rūko dar nedaug mergaičių. Lyginant 1994 m. ir 1998 m. apklausų duomenis, pastebėta, kad Lietuvos moksleivių gyvenenos rodikliai panašūs kaip ir Europos šalių vidurkis.

Raktažodžiai: moksleiviai, mokykla, gyvenena, elgesys, sveikata.

J.Petrauskienė, S.Starkuvienė, R.Kalėdienė, A.Zaborskis

Vaikų ir paauglių mirties priežastys ir mirtingumo pokyčiai Lietuvoje, (30-36).

Santrauka

Straipsnyje pateikiamos vaikų ir paauglių (0-19 m.) mirties 1988-1997 m. priežastys ir bendro mirtingumo bei mirtingumo nuo kai kurių dažnesnių priežasčių pokyčiai Lietuvoje 1970-1997 m. Vaikų ir paauglių mirties priežasčių struktūros didžiausią dalį sudaro nelaimingi atsitikimai ir traumos (berniukų grupėje - 40,7%, mergaičių - 25,8%). Antrąją ir trečiąją vietas užima perinatalinės mirties priežastys ir įgimtos anomalijos. Vaikui augant mirties priežasčių struktūroje didėja nelaimingų atsitikimų ir traumų dalis. Regresinės analizės duomenimis, bendras vaikų ir paauglių mirtingumas 1970-1997 m. mažėjo vidutiniškai 1,7% per metus ($p=0,0001$). Labiausiai mažėjo 1-4 m. vaikų mirtingumas. Didėjant amžiui, mirtingumo mažėjimo tempai lėtėjo ir sulaukusių 15-19 m. paauglių buvo statistiškai nereikšmingi. Taip pat mažėjo mirtingumas nuo nelaimingų atsitikimų ir traumų, kvėpavimo organų ligų, piktybinių navikų. Berniukų mirtingumas buvo didesnis negu mergaičių. Kaime gyvenusių vaikų ir paauglių mirtingumas didesnis negu atitinkamo amžiaus miesto gyventojų.

Raktažodžiai: mirtingumas, mirties priežastys, vaikai ir paaugliai.

S.Gradeckienė, A.Zaborskis

Esminių poreikių tenkinimas neįgaliųjų vaikų šeimose, (24-29).

Santrauka

Straipsnyje pateikiami šeimų, auginančių cerebriniu paralyžiumi sergantį vaiką, gyvenimo kokybės bandomojo tyrimo duomenys. Darbo tikslas buvo įvertinti esminių poreikių tenkinimą šiose šeimose. Tyrimas atliktas anketinės apklausos būdu. Anketa buvo anoniminė. Ji parengta remiantis penkiose Šiaurės šalyse atliktos vaikų gyvenimo kokybės studijos “Šiaurės vaikas” išvadomis. Buvo numatyta apklausti 59 šeimas, auginančias 1-15 metų amžiaus vaikus, kuriems diagnozuotas cerebrinis paralyžius. Į pateiktus klausimus atsakė 35 šeimos (59,3 proc.). Visų apklaustųjų šeimų vaikai lankė ugdymo arba reabilitacijos įstaigą Kauno mieste. Gyvenimo kokybės ypatumai nagrinėti atsižvelgiant į pagrindinius išorinės gyvenimo kokybės rodiklius (gyvenamąją vietovę, būstą, darbą, pajamas).

Nustatyta, kad esminių poreikių tenkinimas Lietuvos neįgaliųjų vaikų šeimose akivaizdžiai atsilieka nuo Šiaurės šalyse neįgaliuosius vaikus auginančių šeimų gerovės. Labiausiai šeimas tenkinantis išorinės gyvenimo kokybės rodiklis – gyvenamoji vietovė. Nė viena iš apklaustųjų šeimų negyveno name, pritaikytame neįgaliųjų poreikiams. Gyvenamojo būsto ankštumas ir noras gyventi atskirai – pagrindinės neįgaliųjų vaikų šeimų nepasitenkinimo gyvenamuoju būstu priežastys. Neįgaliųjų vaikų tėvai itin vertino darbą, tačiau labiausiai tėvai buvo nepatenkinti darbu ne pagal išsilavinimą. Nepakankamai išvystyta neįgaliųjų vaikų priežiūros ir slaugos socialinių paslaugų struktūra yra svarbiausia motinų nedarbo priežastis. Vaiko neįgalumas Lietuvoje – labai didelis ne tik dvasinis, fizinis, bet ir materialinis visos šeimos rūpestis, tačiau valstybės parama sprendžiant pagalbos neįgaliųjų vaikų šeimoms organizavimo klausimus nėra pakankama.

Raktažodžiai: šeima, neįgalūs vaikai, gyvenimo kokybė.

A.Petrauskienė, A.Zaborskis

Priešmokyklinių grupių vaikų savijauta darželyje, (30-36).

Santrauka

Straipsnyje pateikiami duomenys apie priešmokyklinių grupių vaikų savijautą darželyje. Domėjomės, ar vaikai noriai lanko darželį, kas jiems čia patinka ir nepatinka, kokios grupės vaikų ir pedagogų tarpusavio santykiai. Apklausėme 407 vaikus, lankiusius 12 atsitiktinai pasirinktų Kauno miesto darželių priešmokyklinės grupės. Nustatėme, kad mergaitės darželyje jautėsi geriau nei berniukai. Dviem trečdaliams priešmokyklinių grupių mergaičių (62,5%) ir pusei (51,1%) berniukų labiau patiko būti darželyje nei namuose. Berniukai dažniau nei mergaitės manė, kad kiti vaikai yra geresni už juos, kad jie nesugeba taip gerai dirbti kaip daugelis kitų, nežinojo ką pasakyti apie savo sugebėjimus. Savijautą darželyje labiau lėmė ne vaikų tarpusavio santykiai, bet vaiko ir auklėtojos bendravimo ypatumai. Bendrauti su auklėtoja patiko 56,3% berniukų ir 77,8% mergaičių.

Raktažodžiai: vaikų darželis, priešmokyklinė grupė, psichologinė savijauta, savivertė, sveikata.

J.Makari, A.Zaborskis

Psichosocialinės vaiko sveikatos prielaidos. Tyčiojimas, (37-44).

Santrauka

Tyrimas atliktas siekiant iširti tyčiojimosi paplitimą Lietuvos mokyklose, nustatyti psichosocialinius jį sąlygojančius veiksnius. Panaudoti Lietuvos moksleivių apklausos "Moksleivių gyvenama ir sveikata (HBSC)", atliktos 1998 m. pagal Pasaulio sveikatos organizacijos vykdomą programą, duomenys, kuriuos sudarė 11, 13 ir 15 metų moksleivių 4513 kokybiškai užpildytų anketų. Nustatyta, kad kartą per savaitę ar dažniau patyrė 15,0% berniukų ir 12,8% mergaičių, tyčiojėsi iš kitų prisipažino 12,0% berniukų ir 5,7% mergaičių. Statistiškai patikimai tyčiojimosi dažnis priklausė nuo šių psichosocialinių veiksnių: gyvenamosios vietos, tėvų materialinės padėties, moksleivių bendro harmoningumo su artimais žmonėmis, socialinės integracijos indekso. Lyginant tarptautinius duomenis nustatyta, kad Lietuvos mokyklose daugiausia (13,9%) atveju, kada moksleiviai skundėsi, kad iš jų tyčiojasi kiti moksleiviai.

Raktažodžiai: vaikai, paaugliai, psichikos sveikata, tyčiojimas, psichosocialiniai veiksniai, mokykla.

N.Žemaitienė, A.Zaborskis

Mokytojų suicidiniai ketinimai ir požiūris į savižudybę, (45-55).

Santrauka

Tyrimo tikslas - įvertinti suicidinių ketinimų paplitimą tarp pedagogų, patikrinti hipotezes apie suicidinių ketinimų ir požiūrio į savižudybę bei beviltiškumo jausmo ryšį, nustatyti, kaip pedagogai pasirengę įgyvendinti mokyklinės savižudybių prevencijos programas. Apklausta 220 pedagogų iš atsitiktiniu būdu atrinktų Kauno miesto bendrojo lavinimo mokyklų. Duomenys parodė, kad moksleiviai dėl sunkių psichologinių išgyvenimų gana retai kreipiasi pagalbos į mokytojus. 17,3% mokytojų nežinotų, ką tokiu atveju daryti ir kur nukreipti mokinį, beveik pusė mokytojų neigiamai vertino psichologinės pagalbos reikšmę. Pedagogų žinios apie savižudybę dažnai klaidingos. Kas ketvirtas (24,3%) mokytojas išgyvena vidutinio stiprumo arba stiprią neviltį. Neviltį išgyvenantys mokytojai labiau linkę pritarti savižudybei. Todėl mokyklose vykdomose savižudybių prevencijos programose turi būti numatytas pedagogų švietimas, skiriamas didesnis dėmesys pačių pedagogų psichologinei būsenai bei požiūriui į savižudybę gerinti.

Raktažodžiai: savižudybės, savižudybių prevencija, mokytojai, moksleiviai, mokykla.

R.Stukas, G.Šurkienė, R.Pazdrazdytė

Studentų medikų mitybos ypatumai, (56-64).

Santrauka

Medicinos studijos yra intensyvios ir ilgai trunka, todėl studentams dažnai pritrūksta laiko pavalgyti, sutrinka jų mitybos režimas. Studentų medikų mitybos ypatumai tiriama per mažai.

Studentų medikų mitybos tyrimas atliktas 1998 m. lapkričio - gruodžio mėnesiais. Anoniminės anketinės apklausos būdu apklausta 75% visų VU Medicinos fakultete besimokančių studentų.

Tyrimo rezultatai parodė, kad baltymų kiekis studentų paros maisto davinyje šiek tiek viršija rekomenduojamą, riebalų vartojama per daug, o angliavandenių trūksta. Pagrindinės maistinės medžiagos - baltymai, riebalai, angliavandeniai – nesubalansuotos studentų mityboje. Jaunesniųjų kursų studentų vidutinė paros maisto davinio energinė vertė mažesnė už rekomenduojamą, vyresniųjų - didesnė.

Fosforo, geležies, natrio, kalio studentai vartoja daugiau, kalcio, cinko, jodo - mažiau nei rekomenduojama. Valgydami vaikinai ir merginos per mažai gauna A, D, B1 ir PP vitaminų bei folio rūgšties, daugiau nei rekomenduojama – C, E, B6 ir B12 vitaminų.

Raktažodžiai: studentai medikai, mityba, baltymai, riebalai, angliavandeniai, vitaminai, mineralinės medžiagos, energinė vertė, maisto produktai.

S.Vainauskas, A.Jurgilaitė, A.Baubinas

Alkoholio vartojimo paplitimas tarp Lietuvos vaikų globos namų auklėtinių, (65-72).

Santrauka

Šio tyrimo tikslas - nustatyti alkoholio vartojimo paplitimą tarp Lietuvos vaikų globos namų auklėtinių. Pagal tarptautinę anoniminę anketą, koreguotą VU Medicinos fakulteto Higienos katedros, buvo apklausti 5-12 klasių 684 vaikai. Nustatyta: berniukų, ragavusių alkoholinių gėrimų, buvo 71,8 proc., mergaičių - 69,7 proc. Vyresniojo mokyklinio amžiaus alkoholio ragavusių auklėtinių buvo daugiau nei viduriniojo mokyklinio amžiaus ($p < 0,05$). Alų vartojo 61,2 proc. vaikų globos namų auklėtinių: berniukų (68,8 proc.) buvo patikimai daugiau nei mergaičių (52,5 proc.) ($p < 0,05$). Berniukų (47,0 proc.) ir mergaičių (37,4 proc.), gėrusių vyno, faktiškai buvo vienodai. 56,1 proc. auklėtinių vartojo šampaną: mergaičių (61,2 proc.) buvo daugiau nei berniukų (51,0 proc.) ($p < 0,05$). Degtinę vartojo 17,8 proc. respondentų: berniukų (25,5 proc.) buvo daugiau nei mergaičių (9,4 proc.) ($p < 0,05$). Berniukų, vieną kartą patyrusių girtumo būklę (35,1 proc.), taip pat buvo daugiau negu mergaičių (25,5 proc.) ($p < 0,05$). Nuo keturių iki dešimt ir daugiau kartų apsvaigę nuo alkoholio buvo 4,7 proc. tirtų vaikų globos namų auklėtinių.

Raktažodžiai: alkoholis, vaikų globos namų auklėtiniai.

D.Radzišauskienė, A.Ambrozaitis, K.Žagminas, A.Stiklerytė, S.Gravenstein

A gripo klinikiniai ypatumai tarp Lietuvos senelių pensionatų gyventojų, (71-80).

Santrauka

Gripo infekcija yra labai pavojinga uždaruose pagyvenusių žmonių kolektyvuose – senelių pensionatuose. Šio darbo tikslas – įvertinti laboratoriskai patvirtinto A gripo klinikinius bruožus, nustatyti gripo ir kitų ūminių respiracinių susirgimų pagrindinius klinikinius skirtumus, įvertinti gripo komplikacijų dažnumą ir pasekmes. Aštuoniuose Lietuvos senelių pensionatuose, kuriuose buvo 1917 gyventojų nuo 1997 m. gruodžio iki 1998 m. gegužės mėn. ir nuo 1998 m. gruodžio iki 1999 m. balandžio mėn. organizuotas aktyvus epidemiologinis ūminių respiracinių susirgimų stebėjimas. Tyrime sutiko

dalyvauti 619 gyventojų, jie buvo apklausiami 2 kartus per savaitę. Išaiškinus ūminių respiracinių susirgimų, gripo virusui nustatyti buvo imami tepinėliai iš ryklės ir nosiaryklės. Likusių pensionato gyventojų susirgimų atvejai buvo nustatomi pasyvios epidemiologinės priežiūros būdu. Tepinėliai taip pat buvo imami. Tyrimo metu diagnozuota 218 laboratoriskai patvirtintų A gripo atvejų. Dažniausi gripo klinikiniai simptomai: sloga (70,2%), karščiavimas (69,7%), galvos skausmas (62,4%), sausas kosulys (48,2%), nuovargis (43,6%). Nuo kitos etiologijos ūminių respiracinių susirgimų A gripas skyrėsi statistiškai patikimai dažnesniu karščiavimu, galvos bei raumenų skausmu, sausu kosuliu, nuovargiu. A gripo komplikacijų dažnumas – 21,9%. Dažniausios komplikacijos - lėtinio bronchito paūmėjimas (12,5%) ir bakterinė pneumonija (5,6%). Bakterinė pneumonija yra dažnesnė A gripo komplikacija nei kitos etiologijos ūminių respiracinių susirgimų. Letališkumas dėl gripo komplikacijų sudarė 2,9%. Gripo žalingoms pasekmėms sumažinti senelių pensionatuose būtina kasmetė vakcinacija, aktyvi epidemiologinė priežiūra ir chemoprofilaktika protrūkio metu.

Raktažodžiai: gripas, epidemiologinė priežiūra, ūminiai respiraciniai susirgimai, senelių pensionatai.

D.Jankauskienė

Sveikatos reformos poveikis gyventojų sveikatai: sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir kokybė, (81-91).

Santrauka

Tyrimo tikslas buvo nustatyti ir palyginti, kaip pasikeitė gyventojų nuomonė apie sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, kokybę, kaip pakito savo sveikatos vertinimas, vykstant sveikatos reformai. Palyginti dviejų apklausų (1995 ir 1998 m.) rezultatai, anoniminiu būdu apklausti 1075 suaugę respondentai. Anketa, sudaryta iš 14 (vienodų 1995 ir 1998 m.) klausimų, išsiųsta 3000 Statistikos departamente iš gyventojų registro pagal gyventojų amžių, lytį, gyvenamą vietą, išsilavinimą, užimamas pareigas ir pajamas išrinktų gyventojų. Respondentų socialinės ir ekonominės grupės atitiko vidutinišką pasiskirstymą Lietuvoje. Nustatyta, kad daugiausia kaimo, taip pat turinčių pradinį išsilavinimą ir mažesnes pajamas gyventojų dažniau kreipiasi į ambulatorines ir ypač stacionarines gydymo įstaigas. 1998 m. ambulatoriskai gydėsi 12 proc., o stacionare – net 15 proc. daugiau gyventojų. Itin padidėjo gyventojų sergamumas, tačiau šis rodiklis labiausiai išaugo dėl geresnio ligų išaiškinimo. Nė vienoje gyventojų socialinėje ir ekonominėje grupėje nenustatyta didelių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo problemų. Tačiau gyventojai nurodė dėl transporto problemų turėję sunkumų patekti į kaimo gydymo įstaigas. Šiek tiek pagausėjo gyventojų, besigydančių ambulatoriskai ne pagal gyvenamąją vietą. Didesnes pajamas ir aukštesnį išsilavinimą turintys gyventojai pradėjo kritiškiau vertinti jiems teikiamų paslaugų kokybę. Tačiau jų nuomonė apie savo sveikatos būklę geresnė. Pacientai labiau pradėjo pasitikėti gydytojais ir nori rūpintis savo sveikata.

Taigi pertvarkant sveikatos sistemą, reikia orientuotis į aukštesnius sveikatos priežiūros kokybės reikalavimus, tobulinti sveikatos paslaugų finansavimo modelį bei skatinti privačią praktiką. Vykstant sveikatos reformai, patys gyventojai vis daugiau rūpinasi savo sveikata.

Raktažodžiai: sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas, socialinės ir ekonominės gyventojų grupės, sveikatos priežiūros paslaugų kokybė.

A.Adomaitis

Profesorius Vincas Lapinskas- mokslininkas, pedagogas, švietėjas, (92-93).

Santraukos nėra